

ПРОБЛЕМА МЕТАКОМПЕТЕНЦІЙ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. У статті розглянуті різні визначення компетенцій та особливості їх використання в контексті навчання і розвитку в США, Великобританії, Франції та Німеччині. Показані погляди вітчизняних вчених на дану проблему.

Ключові слова: компетентність, компетенція, метакомпетенції, якість освіти.

Л. Смолінчук

ПРОБЛЕМА МЕТАКОМПЕТЕНЦИЙ В СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Анотація. В статье рассмотрены различные определения компетенций и особенности их использования в контексте обучения и развития в США, Великобритании, Франции и Германии. Показаны взгляды отечественных ученых на данную проблему.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, метакомпетенции, качество образования.

L. Smolinchuk

THE PROBLEM OF METAKOMPETENTCE IN CONTEMPORARY STUDIES.

Annotation. The paper considers various definitions of competencies and their peculiarities of usage in the context of learning and development in the United States, Britain, France, and Germany. The paper presents the view of the Ukrainian scholars on the issue.

Keywords: competency, the quality of education, metakompetentsies
(learning competence)

Постанова проблеми. Компетентнісний підхід, є відповіддю системи освіти на соціальне замовлення. Освіта має орієнтуватися на те, щоб забезпечити необхідні умови для розвитку здібностей, озброїти молоду людину арсеналом знань, умінь і досвіду їх застосування, необхідних і достатніх для успішної соціальної адаптації у дорослому житті. Це означає, насамперед, готовність до жорстких умов конкуренції на ринку праці; здатність творчо освоювати інтелектуально складні професії; вміння долати стрес; швидко перебудовуватися і перенавчатися при зміні життєвої ситуації. Отже якість освіти передбачає досягнення учнями рівня освіченості, який би відповідав їх особистісному потенціалу та створював основу для самовдосконалення, самоосвіти, для формування життєвих компетентностей, що можуть забезпечити гідний рівень життя особистості в сучасному суспільстві.

Аналіз досліджень. Компетентнісний підхід ґрунтується на дослідженнях таких вчених як В.В Давидов, В.В. Краєвський, І.Я. Лернер, М.Н. Скаткін та ін. Характеристику компетентностей в освітніх системах зарубіжних країн здійснили О.І. Локшина, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, та ін [3, 4, 6]. Численні праці вітчизняних дослідників присвячені проблемі сутності та змісту понять «компетенція» і «компетентність» (Н.М. Бібік, І.Г. Єрмаков, О.І. Ляшенко, О.Я. Савченко та інші). Аналіз даних робіт дозволив зробити висновок, що більшість дослідників визначають «компетентність» як узагальнену здатність учня до вирішення життєвих і згодом професійних завдань, як оволодіння відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до предмета діяльності. В той же час «компетенцію» визначають як об'єктивний безособовий показник, задану норму, стандарт рівня підготовки учня, що є метою освіти. Отже в сучасних наукових дослідженнях, в державних документах і в педагогічній практиці

обґрунтовано перехід до компетентнісної моделі навчання, метою якої є формування компетентної особистості.

Специфіка компетентнісного підходу полягає в тому, що засвоюється не готове, кимось запропоноване знання, а прослідковуються умови походження знання. Тому великого значення набуває розвиток метакомпетенцій, що визначають успішність подальшого навчання та загального розвитку.

Мета статті. Проаналізувати проблему метакомпетентностей у сучасних зарубіжних та вітчизняних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування освіти викликане необхідністю підвищення якості підготовки фахівців. На сучасному етапі якість освіти постає не як сума знань і вмінь з навчальних предметів, а як інтегрований показник становлення особистості, що охоплює результати навчально-виховного процесу, життєвий і навчальний досвід учня, умови і характеристики навчання і виховання. Кінцевим продуктом навчання стають не знання самі по собі, а вміння ефективно їх використовувати в різних формах і проявах, тобто компетентності.

Перехід до компетентнісної освіти в зарубіжних країнах відбувся ще в 90-і роки 20-го століття та здійснювався шляхом ініційованих державою реформ, підкріплених відповідним фінансуванням і ґрунтовними дослідженнями [8].

Вважається, що термін «компетентність» ввів в обіг Вайт для опису особливостей індивідуальності, які найтісніше пов'язані з хорошою роботою на основі отриманої підготовки і сформованою в процесі навчання високою мотивацією до її виконання. Вайт визначав компетентність як «ефективну взаємодію людини з довкіллям» і стверджував, що в доповнення до «досягнутої здатності» існує «компетентнісна мотивація».

Ґрунтуючись на такому трактуванні компетентності в США, говорячи про якість результатів навчання, підкреслюють чітку орієнтацію результатів освіти на здатність випускника до успішного використання на практиці цих

результатів. Для оцінювання компетентностей розробляються компетентнісні тести (як альтернатива тестам когнітивного інтелекту), що дозволяють з високою прогностичною валідністю передбачати ефективність в роботі після закінчення навчання. На думку Мк. Клелланда, компетенції, на відміну від індивідуальності та інтелекту, є поведінковими характеристиками, і тому можуть бути сформовані шляхом навчання.

Для Великобританії в компетентнісному підході характерне прагнення до більшої цілісності і функціональності шляхом інтеграції в понятті компетентності знань, розуміння, цінностей і навичок. Інтеграційна модель компетентності випускника, включає п'ять груп взаємопов'язаних компетентностей, а саме: когнітивні (охоплюють знання, обов'язково підкріплені розумінням), функціональні (уміння і навички), особистісні (характеристики особистості), етичні (особисті і професійні цінності) і метакомпетенції. Головний акцент робиться на функціональні компетенції і на здатності демонструвати роботу, що відповідає стандартам. Визначення компетентності має такий вигляд: «здатність застосовувати знання, розуміння і навички у відповідності з стандартами, що вимагаються. Це значить: вирішення проблем і відповідність вимогам, що змінюються» [9].

Компетентнісний підхід у Франції, Німеччині і Австрії часто називають багатовимірним, оскільки він більш різносторонній. Так французьке визначення компетентності ґрунтується на трьох аспектах в основі яких лежать: знання, досвід, поведінкові характеристики. Німецька система освіти прийняла підхід «компетенції дії», що включає предметні (здатність на основі предметних знань і навичок виконувати задачі, вирішувати проблеми та оцінювати результати), особистісні (здатність розуміти, аналізувати і оцінювати можливості розвитку, обирати і реалізовувати життєві плани) і соціальні (створювати і підтримувати стосунки, взаємодіяти з іншими) компетенції. В Австрії підхід подібний до німецького, компетенції згруповані за трьома напрямками, а саме: когнітивні (знання, навички, здібності), соціальні (здатність і готовність співпрацювати і взаємодіяти з іншими) і

особистісні (здатність і готовність до саморозвитку, до розвитку власних навичок, мотивації, ставлень) компетенції [9].

І в німецькому, і в австрійському підході поряд з іншими компетентностями розглядаються метакомпетентності. Так в німецькій моделі передумовою для «Methodenkompetenz» та «Lernkompetenz» є баланс предметних, особистісних і соціальних компетентностей. «Methodenkompetenz» визначається як компетенція, що забезпечує виконання трансверсальних стратегій (В.Вельш) і процесів, пошук і вирішення проблем. «Lernkompetenz» – це безпосередньо метакомпетентності («learning how to learn»). В австрійському підході, Methodenkompetenz входять до когнітивних компетенцій. Когнітивні компетенції розкриваються, як знання, навички і здібності, що можуть використовуватись як в певній визначеній діяльності, так і трансверсально, а також навички і здібності необхідні для вирішення задач і вироблення стратегій орієнтованих на вирішення проблем [9].

Целісна модель компетенцій має вигляд тетраедра, що відображає єдність компетенцій. Метакомпетентності представлені у вигляді надструктурного входу, що забезпечує набуття всіх інших компетенцій [9].

На думку Ф. Вайнерта метакомпетентності не що інше, як компетентності, що відносяться до певної предметної галузі, а саме до компетентностей. Метакомпетентності застосовуються для набуття, структурування і використання безпосередньо самих компетентностей. Вчений запропонував такі метакомпетентності – спостереження власних когнітивних процесів (інтроспекція), усвідомлення і розуміння сфери докладання і границь своїх знань, здібностей і умінь, «ефективне використання допоміжних засобів і інструментів (графіків, малюнків, аналогій)», «використання когнітивних ресурсів адекватно до до задачі, у відповідності з мірою складності» [8].

Російський автор О.П.Стрелецкая визначає метакомпетентності – як універсальні утворення, що лежать в основі формування інших компетентностей і компетенцій [7].

За останні роки в Україні в галузі освітнього законодавства було прийнято низку законів та урядових постанов, які стали основою для розроблення та впровадження компетентнісного підходу в освіті. Зокрема, у затвердженому 23 листопада 2011 р. Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначається, що він ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, діяльнісного і компетентнісного підходів [1].

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

На думку авторів стандарту, особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних здібностей учнів, діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища, а компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей [1].

Визначення системи понять, що пов'язані з компетентнісним підходом, подано в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти. Зокрема компетентність визначається, як набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [1]. Компетенція, на відміну від компетентності, є відчуженою від суб'єкта, заданою соціальною нормою освітньої підготовки учня, вчителя, іншого спеціаліста, яка необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка є особистісною характеристикою [2]. Як зазначає Н. Бібік, компетенції охоплюють не лише когнітивні і операційно-технологічні складові, але й мотиваційні, етичні, поведінкові, що ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях [4].

Висновки. Більшість авторів зазначають, що компетентність є не скільки продуктом навчання, скільки наслідком саморозвитку особистості, її особистісного зростання, самоорганізації і узагальнення, діяльнісного і особистісного досвіду. Передбачається, що учень самостійно формулює поняття, необхідні для вирішення задач. Отже одним із головних завдань постає формування і розвиток в учнів **метакомпетенцій**, за допомогою яких учень відкриває нові шляхи вирішення завдань, нестереотипно будує плани і програми, що дозволяють відшукати змістовні способи вирішення завдань.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Ел. ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень, – Юрінком Інтер, 2008. – С. 408–410.
3. Загвоздкин В.К. Проблема ключевых компетентностей в зарубежных исследованиях. Ел. ресурс [vo.hse.ru / attachment.aspx?Id=654](http://vo.hse.ru/attachment.aspx?Id=654)
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
5. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Аналітичний звіт за результатами дослідження / наук. ред. Бібік Н.М. – К., 2010. – 128 стор.
6. Модернизация образовательных систем: от стратегии до реализации: Сборник научных трудов/ Науч.ред. В.Н.Ефимов, под общ. ред. Т.Г.Новиковой. – М.:АПК и ПРО, 2004. – 192с.
7. Стрелецкая Е.П. Проблема результата и качества адаптивных образовательных сред в системе дополнительного образования. Ел. ресурс www.ebiblioteka.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai

8. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу (ч. 1). – К., Педагогічна думка, 2008. – 146 с.

9. Что такое компетенции? Эл. ресурс <http://www.hr-portal.ru/article/что-такое-kompetentsii>